

Historické okénko

Staletá jubilea v pedagogice (Z Ciprova Lexikonu pedagogů)

de Beauvais Vincente (1200–1264)

Francouzský teolog, učenec, encyklopedik a pedagog. Narodil se v severofrancouzském městě Beauvais kolem r. 1200. Stal se původně dominikánským mnichem v klášteře sv. Jakuba v Paříži a kolem r. 1218 začal pod patronátem Juana de Barastro studovat filozofii a teologii. Přibližně v r. 1230 se vrátil do rodného města, aby tu založil dominikánský klášter, jehož se stal podpřevorem. V tomto městě setrval v pilné práci vědecké, kazatelské a učitelské až do konce života. Když se o jeho kazatelském mistrovství a učenosti dověděl král Ludvík IX., obdařil jej „úřadem kazatele“ (munus lectoris) cisterciáckého opatství v Royamontu. V praxi šlo fakticky o hodnost poradce a vychovatele královské rodiny. Staral se o královskou knihovnu a psal pedagogické traktáty o výchově královských dětí. Největším jeho dílem je monumentální „Speculum Maius“ (Velké zrcadlo), jež seskupuje na 2 000 spisů od 400 autorů, uspořádaných do 80 knih o téměř 10 000 kapitolách. Dílo vyšlo mezi léty 1255 až 1259 a je rozčleněno do tří částí: Speculum Naturale (což je jakási historie stvoření světa), Speculum Historiale (vyličení peripetií lidstva až do současnosti) a Speculum Doctrinale (inspirované univerzitním prostředím 13. století). Ve století 14. k tomu jiní připojili ještě čtvrtou část – Speculum Morale, které prý V. de Beauvais měl rovněž v plánu. Celé Speculum maius má didaktický charakter. Autor jím uvedl do praxe „florilegickou“ metodu, tj. systém kytice či antologie, umožňující systematizovat předkládaný vědecký obsah, odhalovat vztahy mezi jednotlivými jeho tématy a harmonizovat jednotlivé prvky do celkového jednotného obrazu. Tento systém měl usnadňovat četbu, diskusi o ní i pamětné osvojení obsahu. Pedagogické názory V. de Beauvais jsou vyloženy ve zvláštním spisku „Speculum Doctrinale“ a v díle „De eruditione filiorum regalium“ (O vzdělávání královských dětí). Z hlediska autora je výchova proces eminentně intelektuální. Jeho prostřednictvím hledá člověk, odvržený Bohem pro své hříchy, svůj návrat do milosti Boží za pomoci Spasitele a cvičením v moudrosti, vzděláváním a modlitbami. Tato výchova,

orientovaná více na osvícení inteligence než na ovlivňování vůle, vyžaduje od žáka železnou disciplínu, potlačování vášní, jež provokují sedm smrtelných hříchů, překonávání lenosti prací a vyhýbání se nemoudrosti ve volbě metody. V umění disputace má být preferována láska a pravda, skromnost a pokora. Co se týče učitele, má být pravdivý ve slovech, spravedlivý v úsudcích, rozhodný v projevu, vynikající v ctnosti a milosrdný v konverzaci.

Spisy: *De eriditione filiorum nobilium. Steiner, Cambridge, 1938. – Speculum Naturale, Doctrinale, Historiale, Morale. Graz (Austria), 1969.*

Literatura: *Bourgeat, B. J.: Étude sur Vincent de Beauvais, theologien, Philosophe, encyclopédiste. Paris 1856. – Gabrile, A. L.: The Educational Ideas of Vincent of Beauvais. Notre Dame, Indiana, 1956. – Lieser, L.: Vinzenz von Beauvais als Kompilator und Philosoph. In: Forschungen zur Geschichte der Philosophie und der Pädagogik. III. I. Leipzig 1928.*

Hartlib Samuel (1600–1662)

Polsko-anglický pedagog, obdivovatel Komenského a šířitel jeho názorů. Byl synem polského obchodníka z Elbringen. Do Anglie přišel jako 28letý a záhy si získal reputaci propagátora vzdělanosti a iniciátora školských reforem. R. 1633 se sprátelil se skotským reformátorem Johnem Dury, s nímž sdílel jeho zájem o sjednocení protestantských církví a zlepšení školství výchovou učitelů. Tento zájem sblížil oba i s Komenským, jehož ideje v Anglii propagovali. V letech 1637 a 1639 prezentoval Hartlib anglické veřejnosti tyto ideje včetně jeho záměrů vševědných. Bone fine způsobil Komenskému nesnáze uvnitř Jednoty bratrské tím, že předčasně publikoval v Anglii jeho předběžný náčrt Pansofie (Pansofie prodromus). Nicméně vyvolal tím široký zájem o Komenského a přispěl tím k jeho pozvání do Anglie. Třebaže tato návštěva nepřinesla bezprostřední hmatatelné výsledky, Hartlib publikoval r. 1642 pojednání „A Reformation of Schools“, interpretující Komenského Didaktiku, a několik let poté napsal Zprávu o pokusech Cypriana Kinnera s uplatňováním Komenského zásad. V té době se mu podařilo přesvědčit i Johna Milтона, aby napsal svůj proslulý „Tractate of Education“. R. 1647 předložil Parlamentu „Úvahy směřující k úspěšnému uskutečnění anglické reformy v církvi a státu“, kde navrhoval zřízení mezinárodního výboru pro náboženské a výchovné otázky. Navrhoval i zřízení patentového úřadu pro šíření znalostí o nových vynálezech pro dobro všeho lidstva. Inspirován idejemi F. Bacona a J. Á. Komenského, chtěl vybudovat k těmto účelům univerzální kolej v Oxfordu a později v Chelsey, ale nedostatek reálných prostředků jeho plány zhatil. Přesto neustával v jejich propagaci, k níž přispěl i vlastním utopickým spisem „Macaria“ (1646), kde v podobě imaginárního království kreslí obraz lidského štěstí založeného na sociální interpretaci Komenského výchovné pansofie. Věděl ovšem, že přeměna světa musí probíhat

po mnoha liniích. Proto napsal r. 1651 i „Esej o pokroku ve studiu latinského jazyka“, zahrnující názory Lubinovy, Carewovy a Montaigneovy. Více než tvůrcem byl velkorysým pedagogickým manažerem, povzbuzujícím mnohé jiné autory, a neúnavným sběratelem a vykladačem pedagogických idejí mívajících k výchově lepší společnosti. Zvláště Bacon a Komenský mu vděčí za nezištnou a oddanou propagaci jejich myslitelského a pedagogického díla.

Literatura: Dircks, H.: *A Biographical Memoir of Samuel Hartlib*. Vyd. Smith, 1865. – Turnbull, H. G.: *Samuel Hartlib, a Sketch of his Life*. Vyd. Milford, 1920. – Turnbull, G. H.: *Hartlib, Dury and Comenius*. Liverpool, 1947.

Zinzendorf Nicolaus Ludwig Graf von (1700–1760)

Německý teolog a pedagog pietistické orientace, ochránce Moravských bratří. Narodil se 26. 5. 1700 v Drážďanech. Po otcově smrti byl vychováván u zbožné a učené babičky a od 10 let byl chovancem Franckeova sirotčince v Halle. Zde byl položen základ jeho pietistické duchovní orientace. Ta byla utvrzena na univerzitě ve Wittenberce, kde studoval práva a teologii. R. 1721 se stal dvorním soudním radou v Drážďanech a rok na to založil na svém statku v Berthelsdorfu náboženskou společnost, kde soustřeďoval rozptýlené věřící evangelického vyznání. Byli mezi nimi i Moravští bratři, pro něž založil v Horní Lužici nové sídlo zvané Herrenhut (Ochranov). Tito „Herrenhutští“, nositelé pedagogických tradic Komenského, zakládali za podpory Zinzendorfovy četné pietisticky zaměřené školy. Na rozdíl od Franckeova pedagogiky však tyto školy více respektovaly psychologii dětí a měly mírnější kázeň. Zvláště proslulé byly herrenhutské dívčí školy. R. 1737 byl Zinzendorf vysvěcen za biskupa Moravských bratří. Pro svůj nonkonformismus však musel již před tím (1736) opustit vlast. Cestoval po Evropě, Indii a Americe a všude pracoval pro svou náboženskou společnost. Teprve r. 1747 mu bylo dovoleno se vrátit. Napsal celkem 108 pietisticky laděných spisů, povzbuzujících k účinné zbožnosti. Byla mezi nimi i sbírka duchovních písní a zpěvník obce Ochranovské. Zemřel 9. 5. 1760 v Herrenhutu.

Spisy: *Hauptschriften in 6 Bänden*, hg. von E. Beyreuther u. G. Meyer, 1957 ff.

Literatura: Uttendörfer, O.: *Das Erziehungswesen Zinzendorfs und der Brüdengemeinde in seinen Anfängen*, 1912. – *Zinzendorf-Gedenkbuch*, hg. von Benz u. Renkewith, 1951. – Ranft, R.: *Das Pädagogische im Leben und Werk des Grafen Zinzendorf*, 1958.

Beecherová Catherine (1800–1878)

Americká učitelka, která založila proslulou dívčí školu v Hartfordu ve státě Connecticut. Zasloužila se o zlepšení tehdejší situace a úrovně dívčího vzdělání. Nešlo jí o to, aby ženy konkurovaly mužům, ale spíše aby byly úspěšnější a výkonnější v oněch oblastech činnosti, které tradičně odpovídají jejich přirozeným zájmům, jako je práce s dětmi, učitelství, sociální sféra i domácí hospodářství. Co by se dnešním ženám zdálo ještě příliš konzervativní, bylo v její době pokrokem. Její zásluhou bylo zřízeno mnoho nových dívčích škol a výchovných organizací pro dívčí výchovu v Nové Anglii a v americkém Středozápadě.

Fliedner Theodor (1800–1864)

Německý pedagog. Narodil se 21. 1. 1800 v Eppsteinu. Byl evangelickým knězem v Kaiserwerthu. Věnoval se péči o trestance a jejich převýchově. R. 1836 založil domov pro ženy propuštěné z výkonu trestu. Tak vznikl kaiserwerthský „Dům diakonek“ (Diakonissenhaus), který se stal vzorem pro mnoho dalších podobných zařízení. Fliedner zemřel 4. 10. 1864 v Kaiserwerthu.

Spisy: Buch der Märtyrer, 1853/60. – Th. Fliedner, Quellen, 1958.

Literatura: Fliedner, G.: Fliedner, 3 Bde., 1908/12.

Čondl Karel (1900)

Český pedagog. Čelný představitel reformního školského hnutí z meziválečného období, blízký spolupracovník vedoucí osobnosti tohoto hnutí, Václava Příhody. Pracoval jako odborný učitel na reformní měšťanské škole v Praze a orientoval se zvláště na metodiku dějepisu a českého jazyka. Pracoval na učebnicích a didaktických testech. K padesátinám V. Příhody vydal r. 1939 spolu s ředitelem zlínských pokusných škol Stanislavem Vránou sborník k jeho počtě s vlastní obšírnou studií o životě a díle jubilatově. Po válce zastával Čondl vysoký úřad na ministerstvu školství, ale nikdy se nepřestal zabývat problematikou mu nejbližší – metodikou dějepisného vyučování. Na toto téma uveřejnil v Pedagogické revui (roč. 1, 1956/57) dvě zásadní stati: „Smysl historie a školní dějepis“ a „Demokratizace školního dějepisu“. Snaží se v nich přehodnotit koncepci dějepisného vyučování z pozic historického materialismu. Ale neupadá do dogmatického přeceňování slepých ekonomických sil, nýbrž náležitě oceňuje význam historických osobností, nikoli ovšem velkých válečníků a vládců, ale osobností, které se zasloužily o pokrok vědy, techniky a kultury. Proto vyzývá tvůrce osnov a učebnic dějepisu: „Předvedme mládeži tyto velikány ducha jako opravdové hrdiny práce, nikoli však, jak bývalo zvykem učebnic dějepisu, jen pouhým výčtem jmen a životopisných dat, ani jenom stručnými charakteristikami,

které svou obecností dítěti nic neříkaly a které nemohly zapůsobit na hlubiny jeho duševního života. Velikost moderního hrdiny se stane mládeži jen tenkrát hodnou jejího zájmu, jestliže jí bude blízká i citově. Mrtvé schéma ji nezaujme ani nevzbudí její zvědavost. Z dějepisných výkladů musí před zraky mládeže vyrůstati živí lidé v své životní konkrétnosti a plnosti.“

Doroszewska Janina (1900)

Polská speciální pedagožka. Narodila se 7. 4. 1900 v Lodži. Doktorát filozofie získala na univerzitě ve Varšavě r. 1928. Po dvouletém studiu ve Francii a jednoroční stáži v USA pracovala ve speciálních výchovných ústavech a poté v Institutu speciální pedagogiky ve Varšavě, kde působila jako zástupkyně ředitele. Jako mimořádná profesorka speciální pedagogiky pracovala na Varšavské univerzitě v letech 1967–70. Zabývala se otázkami léčebné pedagogiky, dětské profylaxe a terapie a přípravou učitelů speciálních škol.

Spisy: Terapia wychowawcza, 1957. – Nauczyciel – wychowawca w zakładzie leczniczym, 1963.

Fromm Erich (1900)

Americký psycholog a filozof německého původu. Narodil se 23. 3. 1900. Od r. 1955 byl univerzitním profesorem v Mexiku, od r. 1962 působil v New Yorku. Zabýval se teoretickými základy psychoanalýzy, zvláště jejích společenských podmínek. Z jeho zkoumání vzešla teorie dynamické osobnosti, v níž se vedle vlivů Freudova učení projevil i vliv osobitě chápaného marxismu.

Ze spisů: Man for Himself, 1947. – Psychoanalysis and Religion, 1950. – The Sane Society, 1955. – The Art of Loving, 1956. – Marx's Concept of Man, 1961. – The Heart of Man, 1964.

Mesnard Pierre (1900–1969)

Francouzský filozof, psycholog a pedagog. Věnoval se zejména charakterologii dětí a dospívající mládeže s cílem poskytnout rodičům, učitelům a vychovatelům orientaci v oblasti charakterologie a výchovných metod, odpovídajících různým typům individuálních charakterů, v nichž se mísí vrozené psychické znaky s vlastnostmi získanými. Varoval zejména před dvojím úskalím, spočívajícím jednak v nebezpečí rezignovaného fatalismu, jednak v možném vnitřním rozporu mezi danou psychickou realitou a vůlí ji radikálně měnit. Zvláštní opatrnost požadoval ve vztahu k značně rozšířenému typu citovému (sentimental), který může být pln vnitřních sil, ale současně i lehkou zranitelný, nevyrůstá-li v stabilním rodinném prostředí. Této problematice věnoval knihu „Education et character“ (Výchova a charakter).

Volpicelli Luigi (1900–1983)

Italský pedagog. Narodil se 13. 6. 1900 v Sieně. Od r. 1935 působil jako profesor pedagogiky na univerzitě v Římě. Založil a řídil pedagogické časopisy „Il Montaigne“, „Cinedidactica“, „I Problemi della pedagogia“ a byl spoluredaktorem 14svazkové encyklopedie „La pedagogia“. Hlavními tématy jeho rozsáhlé literárně-pedagogické aktivity byly vývojová psychologie, školská politika a organizace a dějiny italské školy a srovnávací pedagogika, k níž získával podklady na svých četných studijních cestách. Filozoficky čerpal z odkazu svého učitele G. Gentile a řadil se k humanisticky orientovaným představitelům pedagogiky kultury. Výchovný proces chápal jako proces sebevzdělávání a sebeformování skrze osobní zkušenosti. Protože zkušenosti žáka vznikají a hromadí se v určitých historických a místních podmínkách, učil, že vychovatel má studovat parametry, podle kterých se tyto zkušenosti realizují. Zemřel 17. 6. 1983 v Římě.

Spisy: *Scuola e lavoro, Roma 1941. – Il fanciullo segreto. La Scuola, Brescia 1948. – Storia della scuola sovietica, 1950. – Teoria della scuola moderna, 1951. – La scuola in Italia e il problema sociale, 1959. – Storia della scuola dell'obbligo. Armando, Roma 1968. – Il problema educativo del tempo libero, 1969. – Scuola de Tolstoj. Armando, Roma 1971. – Pedagogia sotto voce, 1976. – La famiglia che resta, 1977. – Prima storia degli asili infantili a Roma. Bulzoni, Roma 1977. – Il sapore della vita, 1985.*

Literatura: *Picco, I.: Prospettive su Luigi Volpicelli. Ist. di Pedagogia, Roma 1964. – Picco, I.: Luigi Volpicelli. Il senso della vita. Ist. di pedagogia, Roma 1972.*

Konvička Vladimír (1900)

Český pedagog, přední specialista v metodice kreslení a ručních prací chlapeckých. Narodil se 2. 9. 1900 v Dubňanech u Hodonína. Byl ředitelem pokusné měšťanské školy v Otrokovcích-Bařově. Pracoval v reformním pedagogickém hnutí, zejména v oboru diferenciaci, individualizace a pracovních metod. Byl redaktorem „Tvořivé školy“, spolubudovatelem pokusné školy ve Zlíně a pilným příspěvatelem do různých odborných časopisů.

Publikace: *Ruční práce chlapecké, 1931. – Kreslení v 1.–5. školním roce (spolu se St. Vránou), 1930. – Globální čítanky Děti I. 1939, II. 1930, III. 1931, IV. 1933 (se St. Vránou). – Nová orientace kreslení na měšťanské škole, 1933. – Naše zkušenosti s globální metodou (se St. Vránou), 1930. – Kresebné motivy na dívčí ruční práce, 1935. – Obrazová statistika v kreslení národní školy, 1935. – Montážní kompozice ve školské praxi, 1935. – V Masarykovi ideový základ čsl. školské reformy, 1935.*

Ogorodnikov Ivan Trofimovič (1900)

Ruský pedagog, vysokoškolský profesor, doktor věd a člen korespondent Akademie věd Ruské federace. Narodil se 11. 4. 1900. V letech 1923–28 byl školním inspektorem. Od r. 1930, kdy ukončil aspiranturu z pedagogiky, působil na moskevských vysokých školách. Své výzkumy věnoval dějinám školy, teorii pedagogiky a vyučovacích metod na středních a vysokých školách. Poznatky a zkušenosti z této práce zobecnil mj. v hojně rozšířené učebnici „Pedagogika“ (1946), kterou zpracoval za spoluúčasti P. N. Šimbireva pro učitelské instituty.

Skatkin Michail Nikolajevič (1900)

Ruský pedagog, orientovaný zprvu na metodiku přírodovědného a polytechnického vyučování v počáteční škole, později i na obecně didaktickou problematiku. Narodil se 29. 7. 1900 v městě Kozlovo. Od r. 1919 byl učitelem a od r. 1930 se věnoval vědecko-výzkumné práci v různých moskevských institucích. R. 1945 začal pracovat v Akademii pedagogických věd Ruské federace a o pět let později se stal jejím členem-korespondentem. Byl plodným autorem četných časopiseckých i knižních publikací.

Ze spisů: Metodika jestestvoznanija, 1946. – Politechničeskoje obučenijsje na sovremennom etape razvitija školy, 1956. – Priobščenijsje učaščichsja k proizvoditel'nomu trudu i jeho svjaz' s obučenijem, 1958. – Gotoviť k žizni i trudu, 1963. – Aktivizacija poznatel'noj dejatel'nosti učaščichsja v obučenii, 1965. – Soveršenstvovanijsje processa obučenijsja, 1971. – Rešené i nedorešené otázky problémovéhó vyučování (spolu s M. A. Danilovem), 1975. – S. T. Šackoj o v sestoronnem razvitii detej, 1977. – Problemy sovremennoj didaktiki, 1980.

Miroslav Cipro